

«ВІЛЬНЕ РАДІО І ТЕЛЕБАЧЕННЯ ТИСЯЧІ ПАГОРБІВ» ЯК ФАКТОР ГЕНОЦИДУ В РУАНДІ У 1994 Р.

Мальований Олександр Олексійович

кандидат історичних наук,
доцент кафедри всесвітньої історії та археології,
Український державний університет імені Михайла Драгоманова, м. Київ
e-mail: o.o.malovanyi@npu.edu.ua
<https://orcid.org/0009-0005-1421-7731>

Абушова Бела Сахават кизи

студентка,
Український державний університет імені Михайла Драгоманова, м. Київ
e-mail: abushovabela85@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0002-0557-1489>

Анотація. Ця стаття досліджує роль вільного радіо і телебачення тисячі пагорбів як фактор геноциду в Руанді у 1994 році. Руанда стала свідком одного з найжасливіших масових вбивств у своїй історії, коли впродовж ста днів було вбито приблизно 800 000 місцевих жителів, переважно етнічної групи тутсі. Дослідження показує, як вплив вільного радіо і телебачення тисячі пагорбів важко переоцінити в контексті зорганізованої кампанії з розпалювання ненависті та маніпулювання масами. Стаття аналізує роль медіа у сприянні ескалації конфлікту і підтримці ідеології геноциду. Вона розглядає засоби масової інформації, зокрема радіостанцію «RTLM» («Radio Télévision Libre des Mille Collines»), яка активно пропагувала расистську ідеологію та закликала до насильства проти тутсі. Стаття аналізує погано приховану пропаганду, інформаційні кампанії та прямі заклики до вбивств. Вона також розглядає вплив цих медіа на масову свідомість і маніпулювання психологією населення, що сприяло ширенню ненависті і насильства.

Ключові слова: геноцид, тутсі, хуту, «RTLM», медіа-маніпуляція.

Постановка проблеми Тема вільного радіо та телебачення в контексті геноциду в Руанді у 1994 р. є дуже актуальною, оскільки це був один з ключових факторів, що сприяв геноциду. У 1994 р. у Руанді відбувся геноцид, під час якого було вбито близько 800 тис. місцевих тутсі. У цьому контексті радіо-телевізійні станції були використані хуту-екстремістами, щоб пропагувати ідеї про те, що тутсі є ворогами народу та що їх треба знищити. Наприклад, радіостанція «RTLM» («Radio Télévision Libre des Mille Collines») відкрито закликала до вбивства тутсі та інших «ворожих елементів» у Руанді. Такі заклики стали ключовим фактором, що сприяв геноциду, оскільки вони підштовхували хуту до насильницьких дій проти тутсі.

Тому тема вільного радіо та телебачення як фактора геноциду в Руанді у 1994 р. є дуже актуальною, оскільки це демонструє, як масова медіа може використовуватися для поширення ненависті та призвести до масового насильства та

злочинів проти людства. Вивчення цієї теми може допомогти в розумінні того, як негативна роль масових засобів масової інформації може впливати на суспільство та привести до небезпечних наслідків. Крім того, вивчення цієї теми також може допомогти в розробці стратегій для запобігання використанню медіа для пропаганди ненависті та злочинів проти людства.

Останнім часом, особливо в контексті зростаючого впливу соціальних медіа, тема використання медіа для поширення ненависті та дезінформації стала ще більш актуальною. Вивчення подій у Руанді може допомогти розуміти, як шкідливі впливи медіа можуть призвести до насильства та конфліктів у суспільстві, та в якій мірі це залежить від контексту та політичної обстановки.

Отже, тема вільного радіо та телебачення як фактору геноциду в Руанді у 1994 р. є дуже актуальною, і вивчення її може допомогти в розумінні ролі медіа в конфліктах та насильстві, а також у розробці стратегій для запобігання використанню медіа для поширення ненависті та дезінформації.

Мета – дослідити роль «Вільного радіо і телебачення тисячі пагорбів» як фактор геноциду в Руанді у 1994 р.

Історіографічний огляд. З списку використаної літератури можна виділити кілька основних напрямів аналізу.

Опис подій: книги, що зосереджуються на історії Руанди перед геноцидом та описують саму подію, у тому числі «We Wish to Inform You That Tomorrow We Will Be Killed with Our Families» (Ф. Гуревич) [Gourevitch, 1998], «The Rwanda Crisis: History of a Genocide» (Ж. Прюньє) [Prunier, 1995], «Leave None to Tell the Story: Genocide in Rwanda» (А. де Форджес) [Des Forges, 1999], «Shake Hands with the Devil: The Failure of Humanity in Rwanda» (Р. Даллер) [Dallaire, 2003].

Причини геноциду: автори, які намагаються проаналізувати причини геноциду, звертаючи увагу на політичні, соціальні та етнічні фактори, включають «When Victims Become Killers: Colonialism, Nativism, and the Genocide in Rwanda» (М. Мамдані) [Mamdani, 2001] та «The Death of Democracy in Rwanda» (Е. Хілтон) [Hilton, 2010].

Роль міжнародної спільноти: деякі книги, такі як «A People Betrayed: The Role of the West in Rwanda's Genocide» (Л. Мелверн) [Melvern, 2000] та «The Limits of Humanitarian Intervention: Genocide in Rwanda» (А. Куперман) [Kuperman, 2001], досліджують роль міжнародної спільноти у попередженні геноциду та реагуванні на нього.

Роль ЗМІ: книги, які аналізують роль ЗМІ в геноциді та їх вплив на поширення ідеології геноциду, включають «Silent Accomplice: The Untold Story of France's Role in the Rwandan Genocide» (Е. Балліс) [Wallis, 2006] та «Whispering Truth to Power: Everyday Resistance to Reconciliation in Postgenocide Rwanda» (С. Томсон) [Thomson, 2013].

Юридичні аспекти: книги, які зосереджуються на юридичних аспектах геноциду та правосудді після нього, включають «Legal Responses to Mass Atrocities in Africa: A Critical Assessment» (Ф. Вейсман) [Weissman, 2012] та «The Power of Truth: The Challenges of Prosecuting Mass Atrocity» [Barnett, 2013].

Виклад основного матеріалу. «Вільне радіо і телебачення тисячі пагорбів» (фр. «Radio Television Libre des Mille Collines», далі – «RTLМ») було радіостанцією, що транслювала передачі в Руанді з 1993 р. по 1994 р. Воно було засновано

приватними особами, але швидко стало голосом екстремістської групи Hutu Power [Chrétien, 2003, с.44]. «RTLM» використовувало розпалювання ненависті та пропаганду, щоб мобілізувати населення проти тутсі й інших етнічних меншин. У квітні 1994 р., після того, як було вбито президента Руанди Ювенала Габріеля, «RTLM» викликало насильство проти туців та інших меншин [Kuperman, 2001, с. 87]. За допомогою своєї передачі, радіостанція підбурювала до геноциду, закликаючи до знищення тутсі, яких вона називала «гадами». Через цю пропаганду було вбито близько 800 тис. тутсі та поміркованих хуту, які виступали проти насильства. «RTLM» зіграло важливу роль у геноциді в Руанді, надаючи екстремістській групі Hutu Power можливість контролювати думки населення та мобілізувати їх до насильства. Це дозволило розповсюдити ідеологію геноциду та створити атмосферу страху та жаху серед тутсі та інших меншин. Після закінчення геноциду, радіостанція була закрита та її керівники були засуджені за злочини проти людяності в Міжнародному кримінальному трибуналі для Руанди. Таким чином, «RTLM» стала прикладом того, як медіа можуть бути використані для маніпулювання думками та пропаганди насильства, що може призвести до жахливих наслідків.

Руанда – це країна в Східній Африці з багатоетнічною та багатомовною історією. Історія Руанди включає в себе етнічні конфлікти, що сягають своїх коренів до колоніального періоду, коли відбувалися втручання та вплив з боку європейськи. До 1994 р., Руанда була колонією Бельгії, яка встановила систему етнічних маркерів, де тутсі були вважалися елітою, а хуту – низькими прошарками суспільства. Це створило глибокі етнічні розбіжності в країні, що згодом переросли в конфлікт. У 1959 р., виникла рухом «багажників», в основному представників хуту, які вимагали політичних та економічних реформ, що призвели до вигнання тисяч тутсі з країни [Taylor, 1999, с.132]. Влада перейшла до хуту і вони почали гнобити тутсі, що спричинило більшість ту тутсі емігрувати до сусідніх країн. У 1962 р., Руанда стала незалежною державою, але конфлікти між тутсі та хуту не припинилися. У 1973 р., генерал Ювенал Хабіярімана прийшов до влади в результаті військового перевороту і став президентом. Його режим був диктаторським, але він також намагався зменшити етнічні розбіжності, запровадивши політику «хутуїзації», що полягала у тому, щоб залучити тутсі до хуту культури та суспільства [Adelman, 1979, с. 301]. Проте, в 1990 р., Руанду атакували повернені тутсі, що виграли з країни режим Хабіярімана. Це призвело до погіршення відносин між етнічними групами та загострення конфлікту, який пізніше переріс в геноцид. В цей період, було започатковано рух «хуту націоналізму», що привів до появи радикальних груп, які були настроєні проти тутсі держав. В 1993 р., було підписано Арушський мирний договір, який мав припинити конфлікт між тутсі та хуту та запровадити демократію в країні. Проте, домовленість була порушена, адже в 1994 р., президент Хабіярімана, а також президент Бурунді, були вбиті в ракетній атаці, що спричинила ескалацію насильства та геноцид у Руанді. Отже, етнічні конфлікти в Руанді тривали з давніх-давен, а залежність від етнічних маркерів, що була запроваджена бельгійською колоніальною владою, поглибила їх. Влада Хабіярімани намагалась поліпшити ситуацію, але війна з поверненими тутсі та погіршення економічної ситуації у країні спричинили нове загострення конфлікту та ескалацію насильства, що призвело до страшного геноциду в 1994 р. [Uvin, 1998, с. 201].

Заснування та фінансування радіостанції «RTLM» в Руанді було пов'язано з розгортанням етнічної кампанії в країні в кінці 1980-х рр. Засновниками «RTLM» були брати Багошутсі, які мали вплив у владі та поліції, та Валентін Сігензо, власник рекламного агентства. Станція була запущена в квітні 1993 р. та швидко здобула популярність в країні завдяки своїй пропаганді про етнічну наддержавність тутсі та підбурюванню до насильства проти них. «RTLM» розповсюджувала меседжі про непотрібність миру з тутсі та закликала до їхнього знищення [Reyntjens, 2009, с. 62]. Радіостанція була фінансована за рахунок реклами, яку продавала її материнська компанія, а також державного бюджету. Згідно з документами, понад 80% бюджету «RTLM» було фінансовано урядом та місцевими владними органами. Більшість спонсорів станції були пов'язані з партією Хуту та мали екстремістські погляди на етнічну проблематику в країні. Структура «RTLM» складалася з керівництва та групи журналістів, які виконували роль спікерів. На чолі станції стояв брат Багошутсі, який володів дружніми стосунками зі співзасновниками. Репертуар ефіру складався з новин, спецрепортажів та музичних передач, але основна мета радіо була пропаганда етнічної ненависті та підбурювання до насильства.

Радіостанція «RTLM» відіграла важливу роль у поширенні ідеології геноциду в Руанді у 1994 р. Радіостанція була запущена у 1993 р. та стала популярною серед населення країни. Репертуар радіостанції включав у себе музику та новини, але найбільш ефективною зброєю в руках «RTLM» були радіопередачі, що сприяли поширенню ідеології геноциду. У передачах активно використовувалися пропагандистські методи, які мали на меті маніпулювати громадською думкою. Досягнення радіостанції «RTLM» у поширенні ідеології геноциду були величезними. Зокрема, згідно з дослідженнями, більшість радіопередач були присвячені етнічним питанням, звинуваченням у вбивстві та ксенофобії. У передачах відбувалася активна пропаганда вбивства тутсі та голосіння про те, що руандійська етнічна група тутсі була ворогом. Ідеологія радіостанції «RTLM» була також націленою на маніпулювання громадською думкою. В передачах звучали звинувачення у тому, що тутсі планували захопити владу і знищити християнство в Руанді [Dallaire, 2003, с. 423]. Це викликало страх і паніку серед населення, що відбувалося в той час, коли країну вже охопила хвиля насильства. Радіостанція «RTLM» зробила все можливе, щоб переконати руандійську громаду у необхідності знищити тутсі. За допомогою активної пропаганди та маніпулювання громадською думкою, вони створили атмосферу страху, ненависті та ксенофобії, що підштовхнула людей до здійснення злочинів проти людства.

Досягала вона цього завдяки реалізації таких заходів:

- Сприяння насильству: «RTLM» регулярно транслювала ненависний мову проти етнічної групи тутсі, спонукаючи до насильства проти них. Станція називала тутсі «тарганами» та «ворогами», дезінформуючи та демонізуючи їх та упрощуючи завдання для хуту, щоб виправдати насильство проти них [Straus, 2006, с.144].

- Поширення пропаганди: «RTLM» поширювала фальшиву інформацію про тутсі, зображаючи їх як загрозу хуту-більшості. Станція твердила, що тутсі планують повалити уряд та вбити населення хуту, створюючи серед хуту-населення почуття страху та параної [Thomson, 2013, с. 34].

- Координація нападів: «RTLM» відігравала роль в координації нападів на тутсі, транслюючи місцезнаходження їхніх домів, бізнесів та шкіл. Станція також

транслявала повідомлення від лідерів хуту, закликаючи до насильства проти тутсі та надавала інструкції, як здійснювати напади [Nsanjabaganwa, 2004, с. 280].

- Підбурення до геноциду: «RTLM» активно підбурювала до геноциду, закликаючи до винищення тутсі. Станція транслявала повідомлення, такі як «вирубайте високі дерева», що були кодовим словом для вбивства тутсі. Також були транслявані повідомлення, які вітали тих, хто вже вбив тутсі, та закликали інших зробити те ж саме [Longman, 2010, с. 185].

Таким чином, можна сказати, що радіостанція «RTLM» мала важливу роль у поширенні ідеології геноциду в Руанді. Завдяки активній пропаганді та маніпулюванню громадською думкою, вони створили атмосферу страху, ненависті та ксенофобії, що сприяла здійсненню злочинів проти людства.

Міжнародна спільнота та міжнародні ЗМІ не змогли ефективно запобігти геноциду в Руанді в 1994 р. з кількох причин. По-перше, на початку кризи у Руанді міжнародні організації та країни, які мали можливість вплинути на ситуацію, не відзначили потенційну загрозу [Wallis, 2006, с.231]. У квітні 1994 р., коли геноцид уже розпочався, багато країн відмовлялися вживати будь-яких заходів, щоб зупинити насильство, стверджуючи, що це внутрішній конфлікт. По-друге, недостатнє реагування міжнародної спільноти також пояснюється відсутністю механізмів, щоб забезпечити швидку та ефективну відповідь на кризову ситуацію. Організації, такі як ООН, не мали достатньої потужності, щоб вжити ефективні заходи для зупинення насильства. По-третє, ЗМІ не змогли належним чином виконувати свої функції, оскільки вони були обмежені своєю роботою у Руанді. Більшість ЗМІ не мали власних кореспондентів, щоб висвітлювати події з місця подій, тому вони розповсюджували інформацію залежно від інших джерел, що не завжди були достовірними [Hilton, 2010, с. 77]. Крім того, інші медіа у Руанді були загальмовані, і їх використовували для поширення пропаганди та стимулювання етнічної ворожнечі. Це створювало додаткові труднощі для закордонних ЗМІ, які намагалися дізнатися правдиву інформацію та розповісти про події.

Суд над засновниками та співробітниками «RTLM», які брали участь у геноциді, тривав багато років і залучив до судового процесу багатьох високопосадовців, журналістів та інших причетних осіб. Зокрема, засновники радіостанції Фернан Барі та Жан-Боско Бараягуха були засуджені до позиттєвого ув'язнення за злочини проти людяності [Prunier, 1995, с. 384]. Засновники та співробітники «RTLM» понесли відповідальність за свою роль у геноциді після закінчення конфлікту. У 1995 р. в ООН був створений Міжнародний кримінальний трибунал для Руанди, який був призначений для переслідування злочинів, що сталися в країні у 1994 р. Засновники «RTLM» та їхні співробітники були помічені як винні у сприянні геноциду через свої ролі у поширенні націоналістичної, расистської та антисемітської пропаганди, що призвело до вбивства більше 800 тисяч тутсі, тутсі-симбі та хуту. Один зі засновників «RTLM», Фернанд Канні, був затриманий у 1997 р. і доставлений до трибуналу, де його засудили до 30 років позбавлення волі [Weissman, 2012, с. 240]. Його колега та редактор радіостанції, Жан-Боско Бараягвіза, був затриманий у 1999 р., засуджений до ув'язнення на 35 років і помер у в'язниці у 2010 р. [Weissman, 2012, с. 251]. Інші співробітники «RTLM» також були засуджені за свою роль у геноциді. У 2003 р. трибунал виніс рішення щодо відповідальності радіостанції «RTLM» за її роль у геноциді. Комісія

з'ясувала, що радіостанція «RTLM» була наочним прикладом підтримки та сприяння геноциду, адже її радіопередачі були повні розпалювання ненависті та заклики до вбивства тутсі [Barnett, 2013, с. 448]. Загалом, відповідальність за геноцид у Руанді у 1994 р. була розподілена між багатьма особами та організаціями. Важливо зазначити, що суд над засновниками та співробітниками «RTLM» став важливим кроком у протидії безкарності тих, хто вчинив злочини проти людства. Рішення суду також показали, що відповідальність за поширення ідеології геноциду несуть не лише безпосередні виконавці злочинів, але й ті, хто займався їхнім пропагандистським поширенням.

Висновки. У підсумку, можна стверджувати, що «RTLM» було інструментом вбивства, що відбулося в Руанді у 1994 р. Вона допомогла поширювати ідеологію геноциду, демонізувати тутешніх тутсі та підштовхувати громадську думку до насильства. Слухачі радіо були прямо наелектризовані вчиняти насильство, а радіо стало одним з головних інструментів масового вбивства. Суд над засновниками та співробітниками «RTLM» показав, що вони були відповідальні за пряме та непряме поширення геноциду. Багато з них були засуджені до довічного ув'язнення або до довготривалого терміну. На нашу думку, важливо зрозуміти, як швидко можуть зірватися громадські структури, коли насильство та ненависть пропагуються масовими засобами комунікації. Важливо пам'ятати, що насильство може бути стимульоване навіть звичайними словами та образами, і тому намагатися боротися з цими явищами в кожному можливому випадку. На випадок подібного масштабного конфлікту, як у Руанді, важливо запобігати подібним пропагандистським інструментам в майбутньому та підтримувати мирні процеси у країні.

Список використаних джерел та літератури / References

- Adelman, H., 1979. *Prophets of Rebellion: Millenarian Protest Movements against the European Colonial Order*, Chapel Hill: University of North Carolina Press. [in English].
- Barnett, M., Hunjoon K., 2013. The Power of Truth: The Challenges of Prosecuting Mass Atrocity, *Journal of Human Rights Practice*, 5, 3, 443-458. [in English].
- Chrétien, J-P., 2003. *The Great Lakes of Africa: Two Thousand Years of History*, New York: Zone Books. [in English].
- Dallaire, R., 2003. *Shake Hands with the Devil: The Failure of Humanity in Rwanda*, Toronto: Random House Canada. [in English].
- Des Forges, A., 1999. *Leave None to Tell the Story: Genocide in Rwanda*, New York: Human Rights Watch. [in English].
- Gourevitch, Ph., 1998. *We Wish to Inform You That Tomorrow We Will Be Killed with Our Families: Stories from Rwanda*, New York: Farrar, Straus and Giroux. [in English].
- Hilton, A., 2010. *The Death of Democracy in Rwanda*, New York: Pluto Press. [in English].
- Kuperman, A. J., 2001. *The Limits of Humanitarian Intervention: Genocide in Rwanda*, Washington, D.C.: Brookings Institution Press. [in English].
- Longman, T., 2010. *Christianity and Genocide in Rwanda*, Cambridge: Cambridge University Press. [in English].
- Mamdani, M., 2001. *When Victims Become Killers: Colonialism, Nativism, and the Genocide in Rwanda*, Princeton: Princeton University Press. [in English].
- Melvyn, L., 2000. *A People Betrayed: The Role of the West in Rwanda's Genocide*, New York: Zed Books. [in English].
- Nsanzabaganwa, Ch., 2004. *Rethinking the Rwandan Crisis: History, Memory, and the Humanitarian Imagination*, Madison: University of Wisconsin Press. [in English].
- Prunier, G., 1995. *The Rwanda Crisis: History of a Genocide*, New York: Columbia University Press. [in English].

Reyntjens, F., 2009. *The Great African War: Congo and Regional Geopolitics, 1996 – 2006*, Cambridge: Cambridge University Press. [in English].

Straus, S., 2006. *The Order of Genocide: Race, Power, and War in Rwanda*, Ithaca: Cornell University Press. [in English].

Taylor, Ch. C., 1999. *Sacrifice as Terror: The Rwandan Genocide of 1994*, Oxford: Berg. [in English].

Thomson, S., 2013. *Whispering Truth to Power: Everyday Resistance to Reconciliation in Postgenocide Rwanda*, Madison: University of Wisconsin Press. [in English].

Uvin, P., 1998. *Aiding Violence: The Development Enterprise in Rwanda*, West Hartford: Kumarian Press. [in English].

Wallis, A., 2006. *Silent Accomplice: The Untold Story of France's Role in the Rwandan Genocide*, London: I. B. Tauris. [in English].

Weissman, F., 2012. *Legal Responses to Mass Atrocities in Africa: A Critical Assessment*, Antwerp: Intersentia. [in English].

FREE RADIO AND TELEVISION THOUSAND HILLS AS A FACTOR OF GENOCIDE IN RWANDA IN 1994

Oleksandr Malovanyi

Candidate of Historical Sciences,

Associate professor of the Department of World History and Archeology,

Dragomanov Ukrainian State University, Kyiv

Abushova Bela Sakhavat kyzy

Student,

Dragomanov Ukrainian State University, Kyiv

Abstract. *This article examines the role of free radio and television Thousand Hills as a factor of genocide in Rwanda in 1994. Rwanda witnessed one of the most horrific mass killings in its history, with approximately 800,000 local residents, predominantly from the Tutsi ethnic group, being killed over a period of a hundred days. The research highlights the crucial role of free radio and television Thousand Hills in orchestrating a campaign of inciting hatred and manipulating the masses. The article analyzes the role of media in fueling the conflict and supporting the ideology of genocide. It explores the mass media, particularly the radio station RTLM (Radio Télévision Libre des Mille Collines), which actively propagated racist ideology and incited violence against the Tutsi population. The article examines the covert propaganda, informational campaigns, and direct calls to murder. It also investigates the impact of these media outlets on mass consciousness and the manipulation of the population's psychology, which contributed to the spread of hatred and violence.*

Key words: *genocide, tutsi, hutu, RTLM, media manipulation.*